

Kerny Terézia

TÍZ ÉV – ENTZ GÉZA A MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT ELNÖKE (1974–1984)

„A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak évtizedeken át legaktívabb tagjai közé tartozott, aki nemcsak emlékezetes előadásokkal, konferenciák vezetésével járult hozzá a Társulat tudományos munkájához, hanem hosszú időn át annak vezetésében is meghatározó szerepet vállalt.”¹

(Fitz Jenő)

Entz Géának a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatban betöltött meghatározó szerepéről, sokoldalú tevékenységéről Fitz Jenő nekrológjai² és Tóth Sándor meleg hangú esszéje³ tájékoztatnak röviden, továbbá értékes információk olvashatók még a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat centenáriuma alkalmából kiadott összefoglalásban,⁴ az *Archaeologiai Értesítő*, illetve kevésbé rendszeresen a *Művészettörténeti Értesítő* hasábjain közölt éves beszámolóiban, a MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet Magyar Művészek Lexikona Gyűjteményében, a Társulatnak jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tárában őrzött töredékes iratanyagában, közgyűlési jegyzőkönyveiben, valamint az MTA Levéltárának a Társulatra vonatkozó iratanyagában is.⁵ Az alábbiakban ezekre a dokumentumokra támaszkodva próbálom meg fölviláncolni a címben megjelölt témát, jól tudva, hogy ez az áttekintés korántsem lesz teljes körű, és Entz Géza itt ülő kollégái közül nyilván többen is tudnának még értékes kiegészítéseket tenni hozzá. Elnézést kérek továbbá mindazoktól is, akik – egyébként teljes joggal – úgy érzik, hogy csupán a középkori kutatásokat helyeztem a középpontba. Mentségemre szolgáljon, hogy ez a korszak volt az ünnevelt szakterülete, illetve saját kompetenciám korlátai sem engedtek ezen az időszakon túllépni.

A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat életében méltán nevezhető „szakaszhatárnak” az 1956. április 17-én tartott közgyűlés, amint ez a Jakabffy Imre és Kovács Tibor által a Társulat fennállásának 100. évfordulója alkalmából írt történeti összefoglalásban, illetve a 125. évi jubile-

umra összeállított kis tájékoztatójukban olvasható.⁶ Ekkor a vezetőségbe olyan személyek kerültek, akik aztán – alig változó összetételben – majd egy évtizeden át nagy szakértelemmel irányították a Társulat szakmai életét. Elnök: Fülöp Lajos,⁷ ügyvezető alelnök: Szilágyi János György, alelnökök: Oroszlán Zoltán, Vayer Lajos, főtítkár: Radocsay Dénes, titkár: Soós Gyula, szakosztálytitkárok: Barkóczi László, Entz Géza, Weiner Mihályné, Huszár Lajos. Jóllehet Entz Géza már e tisztújítás előtt is igen aktívan részt vett a Társulat életében,⁸ valójában ettől az időponttól számítható szorosabb érdemi kapcsolata a szakmai munkákban, az éves és a hosszabb távú koncepciók kidolgozásában, a vándorgyűlések helyszíneinek kiválasztásában. Az 1960-as évektől kezdődően ugyanis az évenkénti kirándulások sajátos jelentőséget kaptak. Egyfajta megnyilvánulási formái lettek annak a kohéziós erőnek, mellyel a Társulat által képviselt szakterületek országos összetartását biztosítani lehetett a decentralizáció, vagyis a megyei múzeumok tanácsai kezelésbe vétele után (napjainkban éppen az ellenkező folyamathoz lehetünk tanúi).⁹

1964-ben, Oroszlán Zoltán elnöksége alatt választották meg Entz Gézát alelnökké. E funkciót kerekén tíz évig töltötte be. Megválasztása évében nagyhorderejű esemény történt: a Magyar Tudományos Akadémia lett a Társulat felügyeleti szerve. Erre az évtizedre esett 1968-ban a Társulat fennállásának 90. évfordulója is, melyet Veszprémben ünnepelt meg a jubileumi közgyűlés.¹⁰ 1970-ben újabb szervezeti átalakulás történt: az Éremtani Szakosztály kivált a Társulattól, s Magyar Numizmatikai Társulat néven folytatta tovább önállóan tevékenységét; de

számos egyéb lényeges változás is történt, többek között újjászerveződtek a felolvasó-ülések. A látogatottság erőteljes megcsappanása miatt a vezetőség úgy döntött, hogy a havi ülések helyett a két szakosztály évente rendez egy-egy aktuális kérdés köré csoportosítva tudományos ülésszakokat. A művészettörténeti szakosztály Entz Géza alelnöksége alatt három nagy érdeklődéssel kísért, rangos konferenciát rendezett: 1972-ben *A magyar barokk kutatás helyzete és problémái*, valamint *Egry József munkássága*, 1973-ban *Lengyel Lajos és az európai avantgarde* témában. E három ülésszak szervesen kapcsolódott a nyolc kötetesre tervezett kézikönyv-sorozatnak az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportban akkortájt meginduló előmunkálataihoz, periodizációs vitáihoz is.

1971-ben meghalt Oroszlán Zoltán. 1972–1973-ban Fülep Ferenc, őt követően a rotációs rend szerint Entz Géza lett az ügyvezető elnök. 1974. június 3-án a választmány határozata alapján Fülep Ferenc Rómer Flóris-, Kádár Zoltán Ipolyi Arnold-, Gedai István Kuzsinszy Bálint-, Marosi Ernő Pasteiner Gyula-émlékérmet kapott. A díszelőadást Radocsay Dénes tartotta *Gótikus épületszobrászatunk* címmel, különös tekintettel az abban az évben előkerült budavári szoborleletre. A jelölőbizottság javaslata alapján a közgyűlés új vezetőséget is választott. Elnök: Entz Géza, alelnökök: Fülep Ferenc, Szabolcsi Hedvig, főtitkár Soproni Sándor, titkár: Kovács Tibor. Szakosztálytitkárok: F. Petres Éva, Szíj Béla, Sz. Koroknay Éva.¹¹ Entz Gézát tehát 1974-ben választották meg a Társulat elnökévé, mondhatni némileg megkésett születésnap ajándékként. Emblematikus jelentéssel bír, hogy éppen abban az esztendőben került ebbe a megtisztelő pozícióba, amikor Zolnay László ásatásán február 16-án előkerült mind a régész, mind a művészettörténész társadalmat megmozgató budavári szoborlelet (amelyről az 1976-ban megjelent könyvet az elsőik között ő ismertette¹²), amikor a szanálások nyomán javában folytak Bertalan Vilmosné és Altmann Júlia vezetésével az óbudai ásatások, olyan együtteseket tárva fel, mint a Vöröskereszt utca nyugati végén a ferences kolostor, a Fényes Adolf – Perc – Mókus utca találkozásánál a Piast (Lokietek) Erzsébet anyakirályné alapította

klarissza kolostor, a Kálvin utcában (a református templom alatt) a középkori királyi (királynéi) vár és a Fő téren egy középkori, ugyancsak királyi kúria. Akkor, amikor a középkori szakirodalmi termés különösen gazdag volt. Megjelent például Horváth János szerkesztésében a *Középkori kútfontikus kérdései* című tanulmánykötet, David Katalin könyve, *Az Árpád-kori Csanád vármegye művészeti topográfiája a Művészettörténeti füzetekben*, s ugyanebben a sorozatban Tóth Melindának az *Árpád-kori falfestészetről* szóló összefoglalása. Rády Ferenc restaurátor a *Művészet* folyóiratban publikálta a frissen fölfedezett, a területi elhelyezkedését tekintve ugyancsak nagy szenzációt kiváltó tereskei Szent László-falképciklust,¹³ Andrzej Tomaszewski pedig Wrocławban kiadta a nyugati karzatok teljes lengyel, cseh és magyar emlékeit.¹⁴ Zsúfolt volt azonban ez az év új elnök számára is. Megjelent *A gótikus építészet Magyarországon* című könyve, a Műemléki Albizottságok VII. országos értekezletén a *Magyar Műemlékvédelemért* éremmel tüntették ki.¹⁵ Október 17-én pedig televíziós interjút adott Szabolcs-Szatmár megye műemlékeiről, arról a területről, melyről akkor még nem sejtette senki, hogy ez lesz az Országos Műemléki Felügyelőség utolsó megvalósult nagytopográfiai vállalkozása.¹⁶

1974-ben a Nógrád megyei Tanács és múzeumi szervezet meghívására a Társulat, immár Entz Géza elnöklétével, Nógrád megyében tartotta meg szokásos évi vándorgyűlését, különös tekintettel a megyében folyó műemléki ásatási és helyreállítási munkákra. A tájegység nem volt ismeretlen az elnök számára, hiszen az 1954-ben Dercsényi Dezső szerkesztésében megjelent *Nógrád megye műemlékei* című nagytopográfiába számos települését dolgozta föl Genthon István vezetésével többedmagával.¹⁷ A vezetőség abban az esztendőben két alkalommal tartott ülést, amelyeken a munkaterven kívül külön foglalkozott a Társulat művészettörténeti tevékenységével, a munka erőteljesebbé tételével. Ennek első, jelentősebb konkrét eredménye következő évben a felszabadulás utáni magyar képző- és iparművészetről az MTA Művészettörténeti Kutató Csoporttal közösen megrendezett szentendrei konferencia volt. Egy régi gyakorlat felújításaként került a régész szakosztály programjába Óbuda leg-

újabb régészeti feltárásainak bemutatása kirándulás keretében Póczy Klára és Bertalan Vilmosné vezetésével. (Ezt a programot négy évtized után idén májusban szeretnénk folytatni.) A rendszeres havi felolvasó ülések közül most csupán Koppány Tibor és Valter Ilona (Szentgotthárd) előadásait említem. A tudományos ülészak az államszervezés-kori várak kérdésével foglalkozott. Levezető elnöke Entz Géza volt.¹⁸ December 6-án a grazi Landesmuseum Joanneum gyűjteményéből rendezett kiállítást nyitotta meg az Iparművészeti Múzeumban, mint a Társulat elnöke.

1975-ben a közgyűlés Entz Gézát Ipolyi Arnold-éremmel tüntette ki. A vitán felüli döntés ez esetben különösen találónak bizonyult, hiszen a névadó munkásságáról maga is írt egy tanulmányt 1970-ben *Ipolyi Arnold és a magyar középkori művészet* címmel.¹⁹ Kovács Éva ugyanekkor Pasteiner Gyula-emlékérmét kapott, s a díszelőadást is ő tartotta a Mátyás-kálváriáról.²⁰ Ebben az évben huszonhat régészeti, tizenegy művészettörténeti és három iparművészeti előadás hangzott el. A vándorgyűlésen a tagság Zala megye régészeti és művészettörténeti emlékeit tekintette meg. A régész szakosztály felolvasó ülésein a korábbi gyakorlatnak megfelelően minden korszak képviseltette magát. László Gyula a prágai Szent István kárdról, B. Thomas Edit az ókeresztény ereklyés ol-tárokról tartott előadást. A szakmai kiránduláson a visegrádi királyi palota feltárását és Visegrád műemlékeit tekintette meg a tagság Héjj Miklós, Soproni Sándor, Szőke Mátyás szakvezetésével. A nagy érdeklődéssel kísért régészeti tudományos ülészakon az óbudai feltárások legújabb eredményeiről számoltak be a kollégák. A vitavezetők, tekintettel a római és középkori leletekre, Fülep Ferenc és Entz Géza voltak.²¹

A Társulat 1976. évi munkája a folyamatosság jegyében zajlott. Az őszi régészeti tudományos ülészakon Savaria kutatása került középpontba. A két napos vándorgyűlésnek Szolnok adott helyet. A havi felolvasó üléseken Gerevich László a pesti várról és templomáról, Mesterházy Károly a honfoglaló magyar törzsek régészeti hagyatékáról, László Gyula a Szent László legendáról tartott előadást. A régészeti szakosztály ülésén Dankó Katalin a sárospataki ferences kolostort, Gerő Győző a síklósi Majkocs bej-dzsámit mutatta be.²²

1977-ben a Társulat energiáját jobbra a következő évben esedékes jubileumi ülés előkészítése kötötte le. A László Gyula vitavezetőségével folyt régészeti tudományos ülészak fő témája a honfoglaló magyarok művészete és hitvilága volt. Részvevők: Fodor István, Mesterházy Károly, Dienes István és Bálint Csanád. A régész szakosztályi üléseken Valter Ilona a boldvai román kori templomról, Kralovánszky Alán Taliándörögd középkori templomáról, Kozák Károly a kiszombori templom feltárásának eredményeiről számolt be.²³ A vándorgyűlés ebben az évben Szeged fogadta. Tudvalevő, hogy a város középkori egyházi emlékeivel,²⁴ építéstörténetével, különös tekintettel az egykori vártemplomának XII. századi faragványaira, korábban Entz Géza is behatóan foglalkozott, s a faragványok elemzése során arra a következtetésre jutott, „hogy Szegeden a 12. század második felében állt egy díszes, ikerablakos toronnyal rendelkező, elég nagyméretű, román kori templom, amelynek faragványai a korszak kétségtelenül legmagasabb színvonalú pécsi kőfaragóműhelyhez köthetők, elsősorban a páviai kapcsolatú népoltárhoz”.²⁵ Entz Géza vetette föl a lehetőségét annak is, hogy a szóban forgó faragványok a felsővárosi Szent György-templomhoz tartoztak volna. Konceptióját természetesen a vándorgyűlésen is kifejtette. Nem volt mellékes a Társulat számára sem, hogy ebben az évben ment nyugdíjba az Országos Műemléki Felügyelőség Tudományos Osztályától, amelyet 1957-től vezetett, de az sem, hogy ebben évben nyerte el az MTA művészettörténet tudományok doktora fokozatát *A középkori Magyarország gótikus építészete (1242–1390)* című disszertációjával, mely a Társulat vezetőségének tudományos presztízsét is növelte.

1978-ban ünnepelte a tagság a Társulat centenáriumiát. Az éves program, alighanem éppen emiatt, a szokásosnál jóval gazdagabban alakult. Május 22-én a székesfehérvári István király Múzeumban rendezett *Árpád-kori kőfaragványok* című kiállításhoz²⁶ kapcsolódva *Az Árpád-kori kőfaragóművészet kialakulásának kérdései* című konferenciára került sor, amelyet a kiállításnak otthont adó intézménnyel és az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjával közösen rendezett a Társulat. Az egyes szekciók egy-egy nagyobb témakör köré csoportosultak:

A korai román kori magyarországi építészet és szobrászat kérdései (elnök és vitavezető Entz Géza): Tóth Sándor: Korai oszlopfő-típusok Magyarországon. Felkért hozzászóló: Nagy Emese, Kozák Károly, Dávid Ferenc. *Az érett román kori művészet Magyarországon* (elnök és vitavezető: Dercsényi Dezső): Tóth Melinda: Pécs és a XII. századi magyarországi szobrászat. Felkért hozzászólók: Entz Géza, Levárdy Ferenc, Szakál Ernő. *A késő román kori és korai gótikus művészet Magyarországon* (elnök és vitavezető: Levárdy Ferenc): Wehli Tünde: A magyarországi késő román kori épületszobrászat ikonográfiai jelenségei. Felkért hozzászólók: Valter Ilona, Guzsik Tamás, Marosi Ernő.

Szeptember 14–15-én az Ókortudományi Társulattal közös rendezésben zajlott a *Thrák kultúra és művészet* nemzetközi konferencia a Szépművészeti Múzeumban. November 10-én újabb középkori vitautasítás került sor, ezúttal is az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjával közösen *A pécsi román kori szobrászat és a „pécsi műhely” kérdésköre* címmel. A tudományos ülésszakok közül említést érdemelnek még a havi felolvasó ülések, ahol – többek között – Feuerné Tóth Rózsa *Korareneszánsz építészetiünk néhány kérdéséről* tartott előadást. Az éves ásatási beszámolón Magyar Kálmán Nagyecsed-Sárvár nemzeti központját, Kovalovszky Júlia a feldebrői templom feltárását mutatta be. A vándorgyűlés fogadóközpontja ebben az évben Debrecen volt. E város sem volt teljesen ismeretlen az elnök számára, hiszen középkori templomáról 1972-ben jelentetett meg egy tanulmányt.²⁷ Mesterházy Károly a hagyományos kirándulási beszámolón a népvándorlás- és honfoglaláskor kutatásának kérdéseiről beszélt.²⁸ Az év legrangosabb eseménye azonban kétségtelenül az 1878–1978, százéves *a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat* címmel, az MTA II. Filozófiai és Történettudományi Osztálya és a Társulat által szeptember 19–21. között megrendezett nemzetközi jubileumi ülésszak volt. Az MTA székházában tartott ülés első napján a vendégeket Mócsy András köszöntötte. Ezt követően Entz Géza méltatta a Társulat száz éves működését. Az ünnepi ülés keretében került sor a Társulat életében több évtizede tevékeny kutatók tiszteletbeli taggá választására.

Az elnökség és a választmány határozata értelmében Fenyő Ivánt, Huszár Lajost, László Gyulát és Zádor Annát választották meg tiszteletbeli taggá. Délután *A nemzetközi együttműködés problémái és lehetőségei a régészeti és művészettörténeti kutatásban* témában hangzottak el Jan Białostocki, Fülep Ferenc, Garas Klára, Richard G. Kossak, D. V. Szarabjanov előadásai mintegy százötven hazai és külföldi résztvevő előtt. Az ünnepi ülésen osztották ki a Társulat 1978. évi jutalomérmeit is: Patay Pál és Szilágyi János György Rómer Flóris-érmet, Aggházy Mária Ipolyi Arnold-érmet, Sós Ágnes Kuzsinszky-érmet, F. Tóth Rózsa és Prokopp Mária Paisteiner Gyula-érmet kaptak. A zsűfolt első nap végén a hazai és külföldi vendégek megtekintették még a Magyar Nemzeti Múzeum új régészeti kiállítását és az abban az évben hazakerült koronázási jelvény-együttest. A program szeptember 20-án tárlatvezetésekkel folytatódott a Magyar Nemzeti Galériában és a Budapesti Történeti Múzeumban. A háromnapos rendezvényt egy egész napos dunakanyari autóbusz kirándulás zárta Szentendre, Visegrád és Esztergom múzeumainak és műemlékeinek megtekintésével.²⁹ A jubileum alkalmából elkészült a Társulat 100 éves történetének összefoglalása is.³⁰

Az 1979-es év eseményei közül kiemeltem az Iparművészeti Múzeumban Dávid Katalin (akit 1970-ben neveztek ki az Egyházi Gyűjtemények Szakfelügyelete vezetőjének) rendezte *Magyar egyházi gyűjtemények kincsei* kiállítást, ahol sok-sok évtized után először kísérelték meg bemutatni a magyarországi egyházak féltve őrzött kincseit.³¹

1980-ban a tatai Kuny Domokos Múzeum rendezte meg a vándorgyűlést Komárom megyében. Ismét egy olyan helyszín, melyet Entz Géza igen alaposan ismert, hiszen a megye soha meg nem jelent nagytopográfiajának terjedelmes kéziratát ő szerkesztette, és részben ő is írta. Mindezt azért tudom pontosan, mert 1986-tól mi is e munka alapján kezdtük meg a kiszállásokat Entz Géza Antallal és Sisa Józseffel az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjának úgynevezett középtopográfiai programjában (ám ez sem valósult meg). A vándorgyűlésen a tagok megtekintették az először Entz Géza által földolgozott középkori kőtárat a tatai vár múzeumában,³² a Kernstok-gyűjteményt, az

antik másolat múzeumot, a majki kamalduli kolostoregyüttest. Mind-mind olyan helyszínek, melynek fenntartása, funkciója vagy belső dekorációja sajnos azóta sincs megnyugtatóan rendezve és tisztázva. Június 27-én Visegrádra kirándult a Társulat, ahol a 650 éves visegrádi palota feltárásának 45 éves időszakáról számolt be Héjj Miklós. Öröndöletesen emelkedett a művészettörténeti előadások száma. Szerkesztőségében, tartalmában megújult a Társulat egyik folyóirata, a *Művészettörténeti Értesítő*. Mojzer Miklós főszerkesztőségétől kezdve rendszeresebbé váltak az éves társulati beszámolók is. A művészettörténeti rendezvények általában az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjával vagy a Szépművészeti Múzeummal közösen zajlottak. Kiemelkedik közülük a Szépművészeti Múzeum fennállásának 75. éves jubileumi ünnepe kapcsán rendezett konferencia, melyen a múzeum dolgozói legújabb kutatási eredményeiket ismertették. A négy művészettörténeti felolvasó ülés közül Welledits Lajos és Granasztóiné Györfly Katalin előadása keltett nagyobb figyelmet a kissebenedi Angyali üdvözlőoltár szekrényének helyreállításáról, illetve a harsányi római katolikus templom főoltáráról. Ez utóbbi előadásból végre sikerült megtudni az oltár mesterének a kilétét is, Hartmann József kassai szobrász személyében. Új kezdeményezés volt a vezetőség részéről egy-egy nagyobb kiállítás megtekintése. 1980-ban az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport és a Magyar Nemzeti Galéria által rendezett *Művészet Magyarországon 1780–1830*, 1981-ben pedig annak szerves folytatásán, a *Művészet Magyarországon 1830–1870* című időszaki kiállításokon kalauzolták az érdeklődőket a kurátorok, Szabolcsi Hedvig, Galavics Géza, Szabó Júlia. Az éves régészeti jelentést F. Petres Éva készítette,³³ a művészettörténeti értékelést pedig maga az elnök írta meg a *Művészettörténeti Értesítő*-be.³⁴

Az 1981-es vándorgyűlés színhelye Borsod megye volt, ahol számos középkori templomot (Boldva, Rudabánya, Szalonna, Tornaszentandrás) nézett meg a szépszámu tagság.³⁵ A havi régész felolvasó ülésen Kiss Attila a szilágysomlyói I. és II. kincs elrejtésének időpontjáról, Szakál Ernő a budavári gótikus szoborlelet eltemetésének jelképrendszeréről, László Gyula pedig I. Géza ki-

rálának az úgynevezett *corona graecán* lévő rekeszzománc képéről tartott izgalmas előadást.³⁶

Az 1982. évi társulati vándorgyűlés gazdája Vas megye volt. Szombathely múzeumi mellett gazdag régészeti, műemléki és néprajzi látnivalókban volt része a tagságnak. A Gutatöttös, Csempeszkopács, Kőszeg, Velem, Cák útvonalat bejáró programhoz kellő bevezetést nyújtott a régész szekció előadásai közül Valter Ilona *Késő román téglalapépítéset a Nyugat-Dunántúlon* című előadása. A régészeti szakosztály programjában két tudományos ülés is szerepelt abban az évben, az egyik a pannóniai pénzforgalom kérdéseiről, a másik a zalalövői ásatások eredményeiről.³⁷ 1982-ben nyílt meg az ausztriai Schallaburgban a Hunyadi Mátyás korának művészetét bemutató nagyszabású kiállítás, ahová azonban az akkori szigorú utazási rendelkezések miatt csak kevesen jutottak el. Nagy tömegeket vonzott viszont a székesfehérvári István Király Múzeum és az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja által rendezett *Művészet I. Lajos korában 1342–1387* kiállítás, ahol Marosi Ernő több alkalommal tartott vezetést. Az időszaki bemutatóhoz kapcsolódva került sor szeptemberben *Az Anjou királyok Közép-Európában* címmel ugyancsak az István Király Múzeumban egy három napos nemzetközi konferenciára, ahol kilenc előadás és tizenhárom korreferátum hangzott el.³⁸

1983-ban szokásos mederben folytak a társulati programok. Sor került az éves régészeti beszámolókra és a havi felolvasó ülésekre. A szakosztályi régész előadásokon Siklósi Gyula a XII. századtól 1543-ig fennálló székesfehérvári johannita rendházról, Horváth István az esztergomi várban folytatott régészeti feltárásokról, Héjj Miklós a visegrádi királyi palota területén megfigyelt újabb eredményekről tudósított, Sprincz Emma a borostyánkő kereskedelem régészeti problémáit ecsetelte. A tudományos ülészen a Kis Balaton térségében folytatott régészeti kutatásokról (Zalavár) számoltak be a régészek. A vándorgyűlés színhelye Somogy megye és Kaposvár volt.³⁹ 1983-ban huszonkilenc művészettörténeti előadás hangzott el. A kiállítások közül a Magyar Nemzeti Galéria minden idők eddig leglátogatottabb, Schallaburgból áthozott Hunyadi Mátyás kiállítása érdemel föltétlenül említést, melyet a

rendezőik vezetésével tekintettek meg a tagok. Mivel csak igen kevesen jutattak ki Bécsbe, a CIHA XXV. kongresszusának magyar résztvevői a Társulatban is megtartották előadásait.⁴⁰ Ebben az évben ünnepelték Entz Géza hetvenedik születésnapját is. A Társulat folyóiratában, az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain Valter Ilona köszöntötte,⁴¹ s részben ő szerkesztette az 1983. évi összevont *Építés-Építészettudományt* is, amely teljes egészében az elnök tiszteletére fródot, Gerevich László köszöntőjével. Entz Géza ekkor részesült a hamburgi Alfred Toepfer Alapítvány által 1963-ban létrehozott Herder-díjban is.⁴² Ösztöndíjasa Lővei Pál volt.

1984-ben töltötte be Entz Géza utoljára az elnöki tisztséget. A vándorgyűlés színhelye ezúttal Szabolcs-Szatmár megye, illetve Nyíregyháza volt. Az a megye, amelynek a vezetésével folyó műemléki topográfiai munkálatai immár a befejezéséhez közeledtek. Természetesen ebben az évben is sor került a szakosztályi ülésekre, tudományos ülősszakra és helyszíni ásatási bemutató is volt Kaba Melinda értő kalauzolásával a Flórián téren.⁴³

A fentieket összegezve egyértelműen megállapítható, hogy Entz Géza társulati elnöksége során határozottan előtérbe kerültek az új forrásanyagot bemutató, vagy a legfrissebb kutatási eredményeket nyilvánosság elé táró beszámolók. Ezek hosszú sorában kiemelt szerephez jutott a középkori emléktanyag ismertetése, melynek aktualitást az éppen akkor folyó ásatások, szerencsés módon előkerült, nagy horderejű leletek adtak. A témaválasztásokat az enyhülő politikai légkörben a sok évtized után hazatért nemzeti ereklyék, valamint a nemzetközi kiállítások, konferenciák is indokolták. Kiemelt szerepet játszottak ebben az évtizedben a Társulat életében a nemzetközi kapcsolatok is. Szinte minden évben tartott előadást egy-egy külföldi kolléga. Zömmel a szocialista táborból érkeztek, de a nyugat-európai országokban élő szakemberek is megtisztelték időnként jelenlétükkel a Társulatot. Az elnök munkahelye révén szorosabbá vált az együttműködés az Országos Műemléki Felügyelőséggel, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Építészettörténeti és Elméleti Bizottságával, melynek tagjaként is tevékenykedett.⁴⁴ Mindenekelőtt persze az MTA II. Filozófiai és Történetu-

dományi Osztályával s az annak kebelén belül működő egyéb patinás társulatokkal (Ókortudományi Társulat, Történelmi Társulat), valamint az MTA Régészeti Intézetével, valamint Művészettörténeti Kutató Csoportjával alakult ki érdemi kapcsolat. Entz Géza elnöksége alatt a régészeti és művészettörténeti szekció kiegyensúlyozottan működött. Ez annak köszönhető, hogy szakterülete révén mindkét tudományágban otthonosan mozgott, s pontosan tudta, hogy egyik a másik nélkül, különösen a középkori kutatásban, nem létezik. Ebben a nyugodt s kizárólag az érdemi munkára koncentráló légkör megteremtésében természetesen az alelnököknek, elsősorban Szabolcsi Hedvignek meghatározó szerepe volt, aki újabb és újabb ötletekkel, programokkal próbálta színesíteni a korábbi repertoárt. E tekintetben az elnök mindig nyitottnak és konstruktívnek bizonyult. Entz Géza azonban nem csupán a hallatlan energiát igénylő irányítói, szerteágazó szervezői, tudománypolitikai feladatokat látta el ez időszak alatt, hanem tudományos kutatóként is bekapcsolódott a Társulat programjaiba, hol előadóként, hol fölkért hozzászólóként, hol vitaelnökként, hol gyakorlott topográfusként, hol profi idegenvezetőként. Aktivitása 1984 után is nyomon követhető. Utolsó társulati (dísz) előadása az 1992. február 3-án tartott közgyűlésen hangzott el *Szász parasztházak, székely védelmi vonal* címmel. 1993. március 3-án érte a hirtelen halál gellérthegyi otthona előtt, amikor éppen születésnapj köszöntésére igyekezett a Képzőművészeti Főiskolára. A Magyar Köztársasági Érdemrend polgári tagozatának középkeresztjét már nem vehette át március 15-én,⁴⁵ és valószínű akadémiai taggá választását,⁴⁶ valamint a Társulat legmagasabb elismerését, tiszteleti taggá választást sem érthette meg.

JEGYZETEK

1. Fitz Jenő: Entz Géza 1913–1993. *Henszlmann Lapok*, No 5. 1996. 76.
2. Fitz Jenő: Entz Géza 1913–1993. *Archaeologiai Értesítő*, 120. 1993. 86–87.
3. Tóth Sándor is idézi: Entz Géza (1913–1993). „Emberek, és nem frakkok”. *A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai. Tudománytörténeti esszégyűjtemény*. Szerk. Bardoly István, Markója Csilla. Budapest, 2007. 559–577.

4. Jakabffy Imre – Kovács Tibor: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat száz éve. *A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei*, 27. 1978. 239–254.
5. Jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tárában őrzik a Társulat iratanyagát.
6. Jakabffy – Kovács 1978. i. m. 248.; Jakabffy Imre – Kovács Tibor: *A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 120 éve*. Budapest, 1998. 12.
7. A MNM Régészeti Tárában őrzött társulati iratok szerint 1953-ban választották Fülep Lajost elnök-ké: Értesítés a Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat 1953. szeptember 24-én megtartott közgyűlésének határozatáról. Budapest, é. n. Aláírás: Elnökség. Sokszorosított gépirat. 1 lap. Iktatószám: B-1/1953. "B 53" feliratú pályás dossziében. Másodpéldánya: "A 1948–1953" feliratú dossziében.
8. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tárában őrzött iratanyagában több dokumentum is tanúskodik erről. Például: Jelentés a Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat Művészettörténeti Szakosztályának eddigi munkájáról. Budapest, 1954. március 18. Aláírás: Entz Géza. (Gépirat. 1 lap. Iktatószám: B-2/1954. „B 54” feliratú dossziében.); A Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat Művészettörténeti Szakosztályának meghívója az 1955. március 3-án a Művész Klub tanácstermében rendezendő ülésére. Budapest, 1955. február 21. Aláírás: Elnökség. (Sokszorosított gépirat. 1 lap. „E – Meghívók 1953–56” feliratú pályás dossziében.) Tárgy: Az utóbbi tíz év magyar középkori művészetére vonatkozó kutatások megvitatása. Vitavezető: Entz Géza. Felkért hozzászólók: Csemegi József, Genthon István, Holl Imre, Székely György, Voit Pál. Az ankét után a földszinti étteremben asztaltársasági összejövetel.]; A Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat Iparművészeti Szakosztályának meghívója az 1955. április 15-én az Eötvös Loránd Tudományegyetemen rendezendő vetített képes ülésére. Budapest, 1955. április 8. Aláírás: Szakosztálytitkár [Soós Gyula]. (Sokszorosított gépirat. 1 lap. „E – Meghívók 1953–58” feliratú pályás dossziében.) Tárgy: Pataky Dénesné: *Csongrád megye iparművészeti emlékei*. Felkért hozzászólók: Csányi Károly, Dercsényi Dezső, Entz Géza, Genthon István, Voit Pál. Ld. még: Entz Géza – Radocsay Dénes – Weiner Piroska: A Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat 1962. évi működéséről. *Művészettörténeti Értesítő*, 12. 1963. 230–232.
9. Jakabffy – Kovács 1998. i. m. 13.
10. Oroszlán Zoltán: Kilencven éves a Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 8. 1969. 69–79.
11. Uo., 14.
12. Entz Géza: Zolnay László – Szakál Ernő: A budavári gótikus szoborlelet. *Acta Archaeologica*, 29. 1979. 206–207.
13. Rády Ferenc: A tereskei Szent László falkép ciklus. *Művészet*, 15. 1974. 4. 8–11.
14. Tomaszewski, Andrzej: *Romańskie kościoły z emporami zachodnimi Polski, Czech i Węgier*. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1974.
15. Tájékoztató. *Műemlékvédelem*, 18. 1974. 48. Az értekezleten *Temetők, temetőkhöz levő művészeti emlékek védelme* címmel előadást is tartott. Uo., 47.
16. Műemlékek. MTV, 2. csatorna. 1974. október 17.
17. Buják, Ecseg, Hasznos, Hollókő, Salgótarján, Szécsény. *Magyarország műemléki topográfiája. III. Nógrád megye műemlékei*. Szerk. Dercsényi Dezső. Budapest, 1954. 153–158., 184–187., 209–212., 353–359., 370–396.
18. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1974. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 102. 1975. 289–290.; F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1974. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 102. 1975. 290–291.
19. *Dolgozatok Heves megye múltjából*. Szerk. Szabó János Győző. Eger, 1970. 44–48.
20. Az előadás tulajdonképpen a *párizsi ronde-bosse zománc fénykora és a Mátyás-kálvária* című kandidátusi disszertációján alapult, melynek munkahelyi vitájára 1975. december 12-én került sor.
21. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1975. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 103. 1976. 286.; F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1975. évben. Uo., 287.; Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1975. évi működéséről. *Művészettörténeti Értesítő*, 25. 1976. 362.
22. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1976. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 104. 1977. 260–261.; Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1976. évi működéséről. *Művészettörténeti Értesítő*, 26. 1977. 305.
23. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1977. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 105. 1978. 269.
24. Entz Géza: Szeged-csorvai bronz tömjénező. *Művészettörténeti Értesítő*, 6. 1957. 11–16.
25. Entz Géza: *Kőtár (Lapidarium)*. Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 1965. 27.
26. Entz Géza: Árpád-kori kőfaragványok kiállítása Székesfehérváron. *Művészet*, 19. 1978. 10. 5–7.
27. Entz Géza: A debreceni Szent András templom. *Hajdú-Bihar megye műemlékei, irodalmi emlékhelyei, népművészete*. Szerk. Szöllősi Gyula. Debrecen, 1972. 47–53.
28. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1978. évi régészeti tevékenysége. *Archaeologiai Értesítő*, 106. 1979. 272–273.

29. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat jubileumi ünnepségéről. *Archaeologiai Értesítő*, 106. 1979. 135–136.; Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1977 és 1978. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 107. 1980. 121–122.; Jakabffy – Kovács 1998. i. m. 16.
30. Jakabffy – Kovács 1978. i. m.
31. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1979. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 107. 1980. 236.; Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1979. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 108. 1981. 106.
32. Dercsényi Dezső: A középkori kőfaragványok védelme. *Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények*, 2. 1958. 472. [A feldolgozás az akkoriban készül, de el nem készült Komárom megyei műemléki topográfia munkálataihoz kapcsolódott. Szerk.]
33. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1980. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 108. 1981. 106.
34. Entz Géza: Jelentés a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1980. évi művészettörténeti tevékenységéről. *Művészettörténeti Értesítő*, 30. 1981. 300–301.
35. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1980–81. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 109. 1982. 291–292.
36. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1981. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 109. 1982. 292.
37. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1982. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 110. 1983. 132–133.; Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1982–83. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 111. 1984. 256–257.
38. Szabolcsi Hedvig: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1982. évi működéséről. *Művészettörténeti Értesítő*, 32. 1983. 103. Ugyanebben a számban Végh János *Egy középkori Szent Imre-ábrázolás Brüsszelben* című tanulmányát ajánlotta a hetvenéves Entz Gézának (8–11.).
39. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1983. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 111. 1984. 114–115.; Szabolcsi Hedvig: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat az 1983. évben. *Művészettörténeti Értesítő*, 32. 1983. 262.
40. Soproni Sándor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1982–83. évi működéséről. *Archaeologiai Értesítő*, 111. 1984. 256.
41. Valter Ilona: Entz Géza köszöntése. *Archaeologiai Értesítő*, 110. 1983. 282–283.
42. Ortutay L. Gyula: Látogatóban a Herder díjas Entz Gézánál. *Magyar Nemzet*, 1983. május 17. 5.; Szakolczay Lajos: Egy Herder-díjas életmű. Látogatóban Entz Gézánál. *Tiszatáj*, 38, 1983. 3. 91–95.
43. F. Petres Éva: A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti tevékenysége az 1984. évben. *Archaeologiai Értesítő*, 112. 1985. 139–140.; Kovács Tibor: Beszámoló a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1984. évi tevékenységéről. *Archaeologiai Értesítő*, 112. 1985. 267.
44. Kubinszki Mihály: Az MTA Építészettörténeti és Elméleti Bizottság tevékenységének elmúlt évtizede. *Építés-Építészettudomány*, 17. 1985. 223–228.
45. Ferch Magda – Hankó Ildikó – Engelmayer Ágnes – Osztoivits Ágnes: Kitüntetett művészek és tudósok. *Magyar Nemzet*, 1993. március 16. 11.
46. Akadémia tagajánlás 1993. *Magyar Tudomány*, 37, 1992, 12. T 12–13.